

Deltaplan Agrarisch Waterbeheer

Gebiedsdocument Agrarische Wateropgave

Ten behoeve van
Waterschap Amstel Gooi en Vecht

Definitieve versie

1 maart 2021

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
1.1 DAW Impuls	3
1.2 Vervolgstappen	4
1.3 Afbakening GAW	4
1.4 Samenhang landelijke programma's en Europese richtlijnen	5
1.5 Leeswijzer	6
2. Voortgang en samenwerking	7
2.1 Huidige samenwerking	7
2.2 Lopende processen	7
2.3 Samenwerking naar een programmering DAW per waterschap	11
3. Wateropgaven landelijk gebied	15
3.1 Inleiding	15
3.2 Deelgebieden	15
3.3 Gebiedsbeschrijving 'Veen- en kleipolders met grasland'	19
3.4 Gebiedsbeschrijving 'Diepe polders en Droogmakerijen'	21
3.5 Gebiedsbeschrijving akkerbouwgebied Polder Zevenhoven	23
Bijlage 1. Deelgebieden	26
Bijlage 2. Overzicht DAW-projecten	27
Bijlage 3. Overzicht landelijke programma's, Europese richtlijnen en DAW gerelateerde maatregelen (niet limitatief)	28

Disclaimer

Voorliggend Gebiedsanalyse Agrarische Wateropgave (GAW) is een werkdocument in het kader van de DAW-impuls en is een bouwsteen voor het Uitvoeringsprogramma (UP). Het UP wordt eind 2021 bestuurlijk vastgesteld.

Het openbaar beschikbaar stellen van dit document aan derden vóór de bestuurlijke vaststelling kan plaatsvinden na toestemming van het waterschap of LTO.

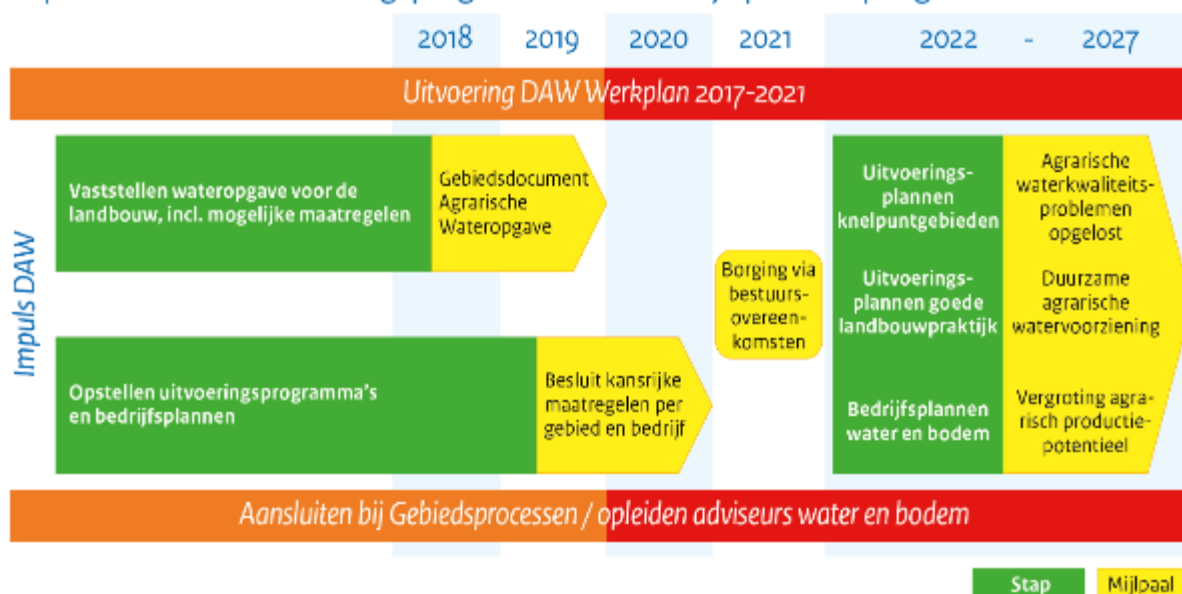
1. Inleiding

1.1 DAW Impuls

Het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer is een initiatief van LTO Nederland om in samenwerking met de waterschappen en agrarische collectieven zich in te zetten voor verbetering van grond- en oppervlaktewaterkwaliteit, het voorkomen van droogte- en natschade en het versterken van de landbouwbedrijven. Het programma loopt al enkele jaren en er ontstond de behoefte om scherper in beeld te krijgen in welke gebieden welke agrarische opgaven liggen in relatie tot bovengenoemde doelen. Hierdoor krijgen de boeren meer zicht op de opgaven in hun omgeving, kan het DAW-supportteam gerichtere ondersteuning bieden aan de boeren en kunnen de activiteiten van DAW en waterschap elkaar nog meer versterken. Vanuit dit perspectief is het proces van de DAW-impuls ontworpen en bestuurlijk omarmd (Bestuurlijke Overleg Open Teelt (BOOT) in september 2017 en het Bestuurlijk Overleg Delta-aanpak Waterkwaliteit en Zoetwater van 3 november 2017).

Onderstaande figuur geeft het proces weer zoals destijds afgesproken. Inmiddels is de planning van de Gebiedsdocumenten Agrarische Wateropgave en de uitvoeringsprogramma's naar achteren bijgesteld. De ambitie is wel nog steeds om de uitvoeringsplannen eind 2021 te bekrachtigen met bestuursovereenkomsten.

Impuls DAW: naar uitvoeringsprogramma's en bedrijfsplannen per gebied

Figuur 1.1 'Weergave proces DAW Impuls'

Gebiedsdocument

Per waterschapgebied hebben we vanuit DAW samen met de waterschappen, agrarische collectieven en LTO-afdelingen dit voorliggende *Gebiedsdocument Agrarische Wateropgave (GAW)* opgesteld. Hierin is gezamenlijk in beeld gebracht wat er speelt op het gebied van waterkwantiteit en (ecologische) waterkwaliteit (grond- en oppervlaktewater) en welke maatregelen hierbij kunnen worden genomen om een positieve bijdrage te leveren aan de zogenoemde levendige boerensloot. Het GAW bevat de wateropgave voor de landbouw. In het DAW-proces worden focusgebieden onderscheiden en daarbij passende kansrijke maatregelen voor de landbouwsector (WAT, WAAR, HOE). In het gebied van Amstel, Gooi en Vecht worden de 'focusgebieden' ingevuld door voor alle gebieden in te zetten op de maatregelen waar 'muziek in zit'. Er worden daarbij op voorhand geen gebieden uitgesloten. De GAW's zijn tot stand gekomen met inachtneming van de beschikbare bronnen en bodem- en watersysteem-kennis die voorhanden is. Dit proces wordt gecoördineerd door het DAW supportteam.

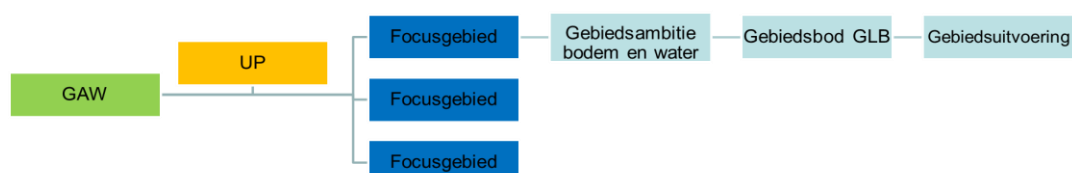
1.2 Vervolgstappen

Uitvoeringsprogramma

In 2021 willen we de opgaven, voortvloeiend uit dit GAW, inclusief effectieve landbouwmaatregelen en kansrijke gebiedsprocessen vastleggen in regionale DAW uitvoerings-programma's (UP) en in de jaren daarna verder uitwerken in bedrijfsplannen bodem en water. In de uitvoeringsprogramma's maken de waterbeheerder en de agrariërs onder meer afspraken over de uitvoering, de planning, de te nemen maatregelen en beschikbare budgetten (WIE, WANNEER, WAARMEE). Ook afspraken over de route naar doelbereik en monitoring kunnen er in worden opgenomen. Het GAW is de inhoudelijke basis voor de bestuurlijke afspraken in het UP. Het is goed als beide partijen een bestuurlijk akkoord geven aan het GAW. Het is aan beide partijen hoe dit in te vullen. De vorm en opzet van de DAW UP's is nog in ontwikkeling en zal aansluiten bij regionale initiatieven en wensen. Belangrijkste doel is om de samenwerking in gebieden te blijven faciliteren, om gezamenlijk resultaat te kunnen blijven boeken en de ondernemers te inspireren en te ondersteunen om in beweging te blijven/komen.

Gebiedsgerichte aanpak

De gebiedsgerichte aanpak richt zich op de deelgebieden, waarin de water- en bodemopgaven zoals verwoord in het GAW centraal staan. In een dialoog met de boeren en waterschap werken we het GAW gebied-specifiek uit in een gebiedsambitie. Met het voorwerk dat is gedaan, kan dit proces worden vormgegeven. Die gebiedsambitie verbinden we aan financieringsmogelijkheden, met name aan de 3 interventielagen van het GLB (ecopunten, agrarisch natuurbeheer en investeringen) in een gebiedsbod (gebiedsdeal) en na goedkeuring kan de uitvoering in het gebied plaatsvinden. Deze gebiedsgerichte aanpak is nieuw binnen het GLB. In 2021 en 2022 wordt hiermee in pilotgebieden ervaring opgedaan. Hieronder is dit schematisch weergegeven.

Figuur 1.2 'Weergave gebiedsgerichte aanpak'

Het GAW beschrijft de opgave voor de landbouw. De verantwoordelijkheid voor de realisatie van de gewenste ecologische waterkwaliteit en de daaraan gekoppelde wateropgaves ligt evenwel bij alle betrokkenen in het gebied. Waterbeheerders, agrariërs en waar gewenst ook overige partijen/overheden committeren zich om gezamenlijk te werken aan voldoende en schoon oppervlaktewater. Vanuit ieders rol worden mogelijkheden ingezet, maatregelen gemonitord, kennis en data gedeeld, en mogelijke knelpunten opgelost.

1.3 Afbakening GAW

Het GAW gaat over gebiedspecifieke agrarische opgaven en de meest effectieve maatregelen die door een agrariër kunnen worden uitgevoerd gericht op de waterkwaliteit en waterkwantiteit in die gebieden. Het gaat hier grotendeels om bovenwettelijke maatregelen die niet al vanuit het huidige landbouwbeleid en regelgeving verplicht zijn.

Optimalisatie van het watersysteem voor alle gebruiksfuncties is een complexe puzzel waarbij alle stakeholders een stukje van de oplossing kunnen leveren. AGV bekommert zich om het waterbeheer in de polder en voor de aanvoer van goed water naar de polders in droge perioden. Daarnaast maakt AGV afspraken met gemeenten over de stedelijke waterkwaliteit die soms ook het landelijk gebied beïnvloedt. De insteek is om iedere relevante gebiedspartij te betrekken bij de realisatie van een schoon watersysteem.

Figuur 1.2 'Agrarische sector kan bijdragen leveren aan deel oplossing'

Het GAW richt zich op de agrarische wateropgave en hoe hier samen met de agrarische sector een oplossing voor te vinden. Het gaat in het plan om het puzzelstukje dat agrariërs kunnen leggen. Externe factoren die wel spelen in het agrarisch gebied,

maar waar de agrariër geen invloed op kan uitoefenen, zijn niet meegenomen. Denk aan de inlaat van gebiedsvreemd water, riooloverstorten, ontlasting van ganzen en watervogels en de effecten van karpers en rivierkreeften. Deze onderwerpen staan wel op het netvlies van betrokken partijen.

Het GAW wordt ruimtelijk begrensd door de grenzen van het betreffende waterschap. Afspraken over rolverdeling, verantwoordelijkheden, uitvoering van maatregelen en financiering zijn geen onderdeel van het GAW. De deelgebieden zijn bepaald op basis van een werksessie met of input vanuit het waterschap en betrokken agrarische collectieven en LTO-afdelingen. De inbreng van de resultaten van de waterkwaliteit- en kwantiteitsonderzoeken van de waterschappen hebben in de werksessies geleid tot duiding van de opgave in de verschillende gebieden van het waterschap. Voor het GAW is geen nadere deskstudie verricht op basis van alle onderliggende onderzoeken van het waterschap.

1.4 Samenhang landelijke programma's en Europese richtlijnen

Het DAW draagt bij aan de integrale wateropgaven die de overheid heeft ten aanzien van waterkwaliteit en -kwantiteit. In deze paragraaf staat aangegeven op welke wijze in het GAW is vormgegeven aan de verschillende programma's en richtlijnen.

Deltaprogramma Zoetwater

Het toewerken naar een klimaat robuustere inrichting van het watersysteem is prioriteit in het Deltaprogramma Zoetwater. In de lopende gebiedsprocessen tbv het Deltaprogramma Zoetwater wordt waar mogelijk en relevant het DAW betrokken bij het definiëren van de regionale opgaven en benodigde maatregelen.

KRW, Nitraatrichtlijn en Grondwaterrichtlijn

De waterkwaliteitsopgaven voor oppervlakte- en grondwater is gefundeerd op de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW), de Nitraatrichtlijn en de Grondwaterrichtlijn. In het gebiedsproces tbv het 3e stroomgebiedbeheerplan zijn waar mogelijk en relevant ook de landbouwspecifieke opgaven in beeld gebracht. De uitwerking hiervan zal onderdeel zijn van het DAW.

Gewasbeschermingsmiddelen

Binnen DAW wordt ook gewerkt aan het verminderen en voorkomen van gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater. Binnen het uitvoeringsprogramma dat voortkomt uit de Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 wordt ook gewerkt aan deze doelen. Onderdeel van het uitvoeringsprogramma is het Pakket van Maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten, waarin overheden en bedrijfsleven gezamenlijk doelen en acties hebben geformuleerd voor vermindering van emissies via erf, perceel en drift. Parallel hieraan wordt emissie in de glastuinbouw aangepakt via het Hoofdlijnenakkoord Waterzuivering Glastuinbouw. Vanuit DAW wordt waar

mogelijk en relevant samengewerkt met het uitvoeringsprogramma en worden de maatregelen in de gebiedsgerichte aanpak op elkaar afgestemd.

Drinkwaterwingebieden

Het GAW richt zich (naast waterkwantiteit) met name op de verbetering van de waterkwaliteit van het oppervlaktewater, waarbij maatregelen ook kunnen bijdragen aan een verbetering van de grondwaterkwaliteit.

In 2017 is een bestuursovereenkomst tussen LTO Nederland, Vewin, IPO en de ministeries van LNV en IenW gesloten voor de bijdrage vanuit de landbouw aan schoner grondwater. Hiervoor wordt gewerkt aan de vermindering van nutriënten in het grondwater. Geen van deze 34 gebieden ligt in het beheergebied van het waterschap.

Bijdrage aan andere initiatieven

De beoogde gebiedsprocessen, integrale aanpak, oplossingsrichtingen en maatregelen kunnen daarnaast bijdragen aan een aantal andere Europese richtlijnen en lopende landelijke programma's, zoals het Nationaal Programma Landbouwbodems, het Klimaatakkoord, de Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 en Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten, Deltaplan Biodiversiteit en IBP Vitaal Platteland.

In bijlage 3 is een bronnenlijst opgenomen met daarin links naar de bovenstaande programma's en de specifieke beleidsthema's waar deze programma's aan DAW raken. De specifieke maatregelen, voor zover deze reeds bekend zijn, maken geen onderdeel uit van het in hoofdstuk 3 genoemde handelingsperspectief maar kunnen in de verdere uitwerking mogelijk wel als kansrijke maatregel(en) of meekoppelkansen worden benut. Indien er op dit moment al concrete samenwerkingsafspraken bestaan tussen programma's, staan deze in hoofdstuk 2.

1.5 Leeswijzer

Ten behoeve van de DAW impuls is voor de meeste waterschappen een gebiedsdocument agrarische wateropgave opgesteld. Hoewel de inhoud en het detailniveau per waterschap verschilt is uitgegaan van één standaardopzet. Hoofdstuk 1 bevat een algemene toelichting op de DAW impuls en het GAW. Hoofdstuk 2 omschrijft het proces van samenwerking tussen DAW, het waterschap en overige betrokken partijen. Hierbij wordt enerzijds ingegaan op lopende DAW projecten, het proces dat tot nu toe gelopen is en de stappen die worden gezet van het GAW naar het uitvoeringsprogramma. De agrarische wateropgave voor waterkwaliteit en -kwantiteit is opgenomen in hoofdstuk 3. Naast een algemene toelichting op de opgave wordt ingegaan op specifieke gebieden. Verder wordt de agrarische opgave gekoppeld aan een handelingsperspectief.

2. Voortgang en samenwerking

In het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer komen belangen van boer en waterbeheerder samen. Het handelen van de ene partij heeft dus gevolg voor de andere partij. Boer en waterbeheerder hebben elkaar nodig om hun eigen en de gemeenschappelijke doelen te behalen. Goede afstemming tussen DAW en de waterbeheerder is dus van groot belang. Dit hoofdstuk omschrijft de lopende samenwerking én het proces dat nodig is voor een gezamenlijke aanpak van de waterschaps- en DAW doelen.

2.1 Huidige samenwerking

Sinds 2015 is de samenwerking tussen DAW en het waterschap Amstel, Gooi en Vecht sterk geïntensiveerd. De DAW-coördinator, de agrarische collectieven (en hun water-makelaars) als ook de beleidsmedewerkers van het waterschap weten elkaar goed te vinden en overleggen op frequente basis over diverse onderwerpen. Deze samenwerking is op te splitsen in de volgende onderwerpen. Dit wordt concreet in:

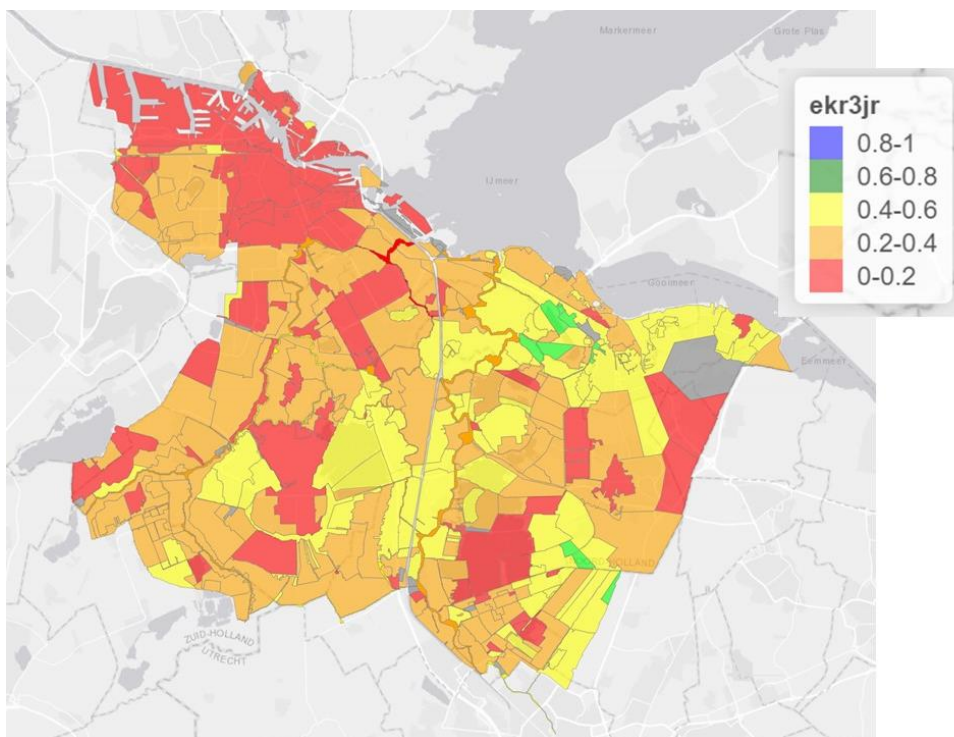
- De ontwikkeling en uitvoering van diverse gebiedsgerichte projecten die gelieerd zijn aan het DAW zoals Polderkennis op Peil, Bodemcursussen, Proefpolder kringlooplandbouw en het IBP Vitaal Platteland;
- De opzet en uitrol van de Subsidieregeling Regionaal Partnerschap Bodem en Water;
- De ontwikkeling van een landbouwportaal waarin informatie over het DAW wordt gedeeld, een Bodemscan en Erfscan kan worden uitgevoerd, BodemCoaches worden ingezet en subsidies voor duurzame maatregelen eenvoudig op het boerenerf terecht kunnen komen;
- De uitrol van de "Scan je Sloot" applicatie met bijbehorende workshops in het beheergebied van AGV;
- De uitrol van de DAW Impuls;
 - Samenwerking via Rijn-West aan diverse activiteiten met als doel het versnellen van de DAW-aanpak in het gebied, waaronder een workshop "DAW versnellen" in januari 2019 en ontwikkeling van filmpjes van icoonproject Polderkennis op Peil.
 - Planvorming rond aanpak DAW Impuls (zie 2.3.1).
 - Zwaluwstaarten van DAW Impuls en SGBP3 (2022-2027).
- In de periode 2016 – 2018 regelmatig contact geweest tussen Waterschap Amstel, Gooi en Vecht, de DAW coördinator, het programmabureau Utrecht West en de Provincie Utrecht over de POP3 openstellingen, als ook de jaarlijkse afstemming met de collectieven en hun medewerkers over de invulling van het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer.

2.2 Lopende processen

2.2.1 Bronnen / systeemanalyse

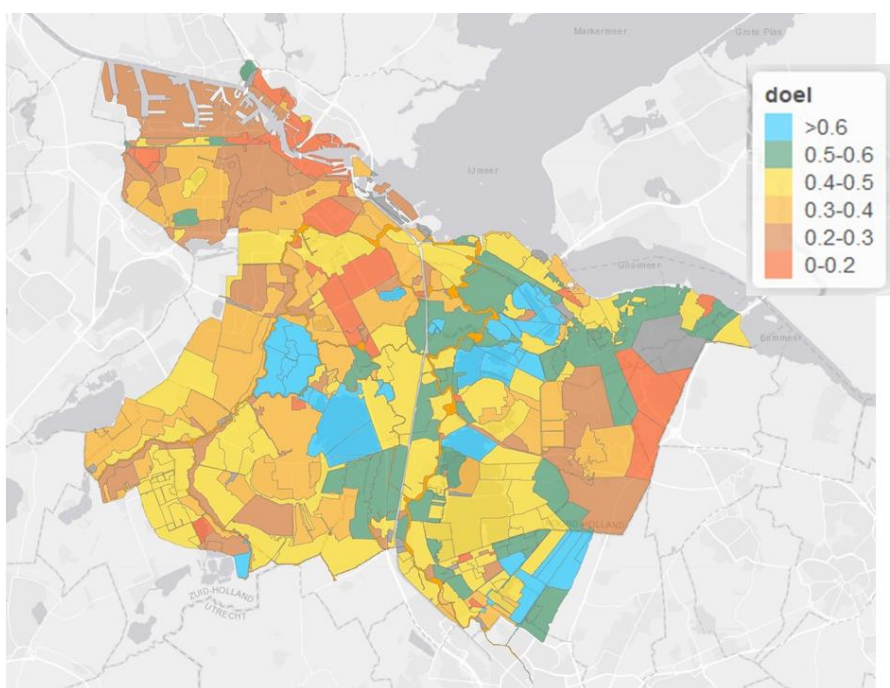
Om helderheid te krijgen over de belangrijkste factoren die van invloed zijn op de ecologische kwaliteit van het oppervlaktewater wordt er veel gemeten. Op honderden meetpunten wordt jaarlijks gemonitord en dat al meer dan 10 jaar lang. Op basis van deze metingen als ook inzicht in het bodem en watersysteem wordt het ook helder op welke manier bijgedragen kan worden aan een levendige boerensloot. Een veensloot is daarbij anders dan de grote plassen als de watergangen in een minerale polder. Per polder is bekend wat de huidige situatie is qua ecologische biodiversiteit, de slootdiepte, als ook de aan- en afvoer van water en nutriënten.

De huidige situatie van de waterkwaliteit wordt hieronder weergegeven:

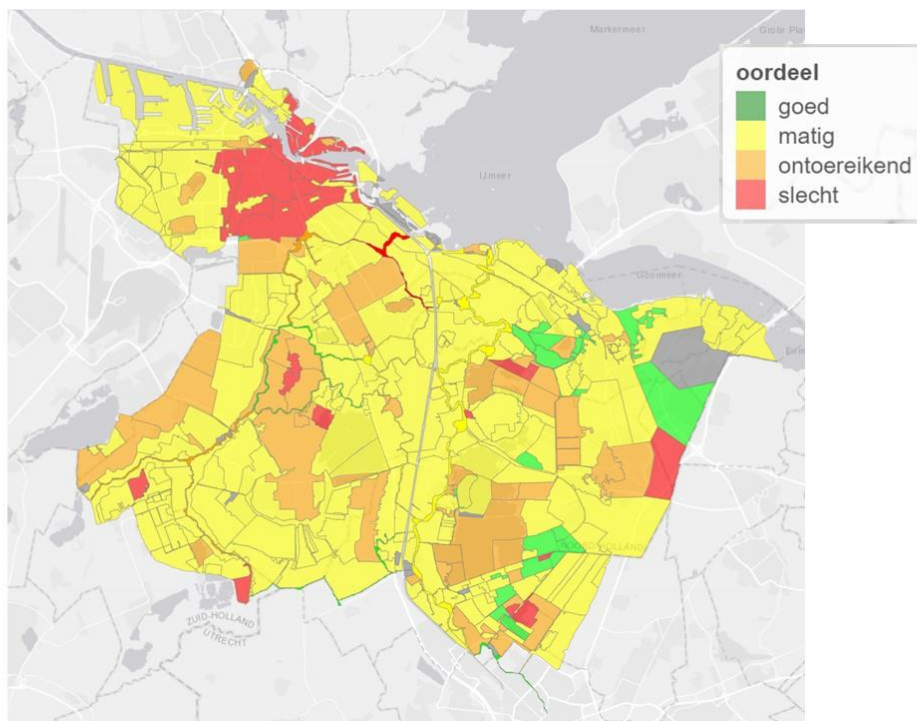
Figuur 2.1 'Huidige situatie'

De gewenste situatie wordt hieronder weergegeven. AGV heeft de afvoergebieden opgedeeld in deelgebieden met zo homogeen mogelijke randvoorwaarden voor de ecologische ontwikkeling van het water, de zogenaamde Ecologische AnalyseGebieden of EAG's; per EAG wordt de ecologische waterkwaliteit gemonitord en worden de factoren die invloed hebben geanalyseerd:

Figuur 2.2 'Doel'

Het 'oordeel' in onderstaande kaart laat zien hoe de huidige situatie (2 kaarten hiervoor) zich verhoudt tot de gewenste situatie (vorige kaart). Het oordeel 'slecht' laat zien dat er grotere verwachtingen zijn van het effect van maatregelen, in het waterbeheer en in het Uitvoeringsprogramma, dan bij bijvoorbeeld het oordeel 'goed'.

Figuur 2.3 'Oordeel'

Op basis van systeemkennis kan ook in beeld worden gebracht met welke agrarische maatregelen het mogelijk is om de gewenste ecologische kwaliteit te realiseren. Hierbij is gebruik gemaakt van de kennis opgedaan in studiegroepen, de expertise van bodemkundige processen en de landbouwpraktijk als ook kennis en ervaringen die opgedaan zijn binnen de door de waterschappen en kennisinstellingen gevormde Kennisimpuls. Hieruit is een kansenkaart ontwikkeld waarbij per perceel in kaart is gebracht welke maatregelen bij kunnen dragen aan een gezonde en levendige boerensloot. Let wel, dit gaat alleen om agrarische maatregelen die ingezet kunnen worden op agrarische percelen. Erfafspoeling, slootkantbeheer, baggeren en emissiebeperking vanuit glastuinbouw vallen hier nog niet onder, terwijl deze in veel EAGs een positieve bijdrage kunnen leveren aan de waterkwaliteit. Om dat te realiseren is in 2020 een BedrijfsBodemWaterPlan ontwikkeld waarbij op perceels- en bedrijfsniveau inzicht wordt gegeven in de meest geschikte maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren.

Omdat het grootste deel van het beheergebied bestaat uit (natte) veengronden en venige kleibodems en beheerd wordt door melkveehouders voor de teelt van gras, zijn de top-5 maatregelen in veel polders vergelijkbaar. De belangrijkste maatregelen om te sturen op een schone en mooie boerensloot hebben te maken met het beheer van de sloot en de slootkant: de sloot op diepte houden, en de kanten ecologisch maaien en beheren, en waar mogelijk ook een bemestingsvrije zone rondom de sloot. Op deze manier wordt de biodiversiteit in de sloot bevorderd en wordt het risico op fosforafspoeling beperkt. Door de bemestingspraktijk goed af te stemmen op de ruimtelijke variatie in de bodem kan ook gestuurd worden op een goede gewasproductie (met voldoende eiwit en droge stof), een hoge benutting van de gegeven bemesting als ook vermindering van verliezen naar het oppervlaktewater. Voor fosfor zijn er daarbij overigens wel minder mogelijkheden om via bemesting te sturen op lagere verliezen dan voor stikstof. Bescherming van oevers tegen afkalving

is belangrijk om zo waardevolle landbouwgrond te beschermen en verondieping van de sloten te voorkomen.

Aantal deelgebieden met een eigen aanpak

Generieke adviezen (meest voorkomende maatregelen per deelgebied)

Figuur 2.4 'Deelgebieden met voorbeeldmaatregelen'

De maatregelenlijsten in bovenstaande kaart moeten gezien worden als inspiratielijsten. De maatregelen kunnen tot op perceelsniveau in kaart worden gebracht, daarbij gebruik makend van (berekende of gemeten) bodemkengetallen uit het agrarische meetnet van Eurofins Agro of het Nutriënten Management Instituut. Dit krijgt bijvoorbeeld vorm binnen het eerder genoemde BedrijfsBodemWaterPlan. Afhankelijk van de eigenschappen van het perceel als ook het landgebruik wordt aangegeven op welk perceel het zinvol is om bufferstroken te gebruiken (bij een hoog risico op P-afspoeling), wanneer het gewenst is om fosfaat uit te mijnen (dat wil zeggen meer P oogsten dan bemesten als het perceel een hoge P-beschikbaarheidsindex heeft), op welke percelen er sprake is van een groot risico op oeverafkalving (en waar maatregelen nodig zijn rondom beweiding, oeverversterking, etc) en waar het nuttig is om de sloot regelmatig te baggeren om deze op diepte te brengen en te houden.

2.2.2 SGBP3 / waterbeheerplan

Deelstroomgebied Rijn-West omvat 4 provincies, 8 waterschappen, zo'n 150 gemeenten en verschillende rijksinstanties, die samenwerken aan de doelen van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW). De samenwerking is georganiseerd via het Regionaal Bestuurlijk Overleg (RBO), voorbereid door het Regionaal Ambtelijk Overleg (RAO). Samen leggen zij de te behalen resultaten en het uit te voeren maatregelenpakket vast in het Stroomgebiedbeheerplan (SGBP). Het 3e SGBP gaat over de periode 2022-2027.

Het SGBP richt zich primair op de KRW-waterlichamen, maar in het 3e SGBP is ook veel aandacht voor maatregelen in het Overig Water. Het Overig Water is al het water dat geen KRW Waterlichaam is. Agrarische bedrijven raken zowel aan dit Overig Water als aan KRW-waterlichamen, met name in de polders met een oppervlakte groter dan 10 km² vormt het netwerk van sloten en weteringen een KRW-waterlichaam. Aanpak van gewasbeschermingsmiddelen in het water en het verbeteren van de ecologische kwaliteit zijn enkele van de speerpunten voor dit Overig Water. Voor de aanpak van deze speerpunten is er zodoende een nauwe samenwerking ontstaan tussen DAW en Rijn-West. Beide streven naar opschaling en versnelling van het implementeren van effectieve (management)

maatregelen om de ecologische en chemische waterkwaliteit te verbeteren. Ook Waterschap Amstel, Gooi en Vecht is vertegenwoordigd in Rijn-West en via deze weg vindt er overkoepelende afstemming plaats over onder andere het zwaluwstaarten van de plannings tussen SGBP3 en de DAW Impuls en de wijze waarop DAW wordt opgenomen in de SGBP3.

Daarnaast wordt tijdens de overleggen tussen AGV, collectieven en het DAW in het kader van de DAW Impuls (zie 2.3.1) aandacht besteed aan de inbedding van DAW en het ANLB in het SGBP3. DAW en het waterschap hebben afgesproken gezamenlijk op te trekken in de gebiedsprocessen van enerzijds het SGBP3 als de DAW Impuls (zie verder 2.3.1). De agrarische maatregelen krijgen een plek in het maatregelprogramma van de KRW stroomgebiedbeheerplan als

- onderdeel van het maatregelpakket voor de KRW-waterlichamen, in paragraaf 3.1 Gebiedsgerichte maatregelen, volgens artikel 11, lid 4, KRW, of;
- invulling van paragraaf 3.2 Extra maatregelen, volgens artikel 11, lid 5, KRW.

Voor het Overig Water (water dat geen KRW waterlichaam is) is op basis van lopende processen, en in samenhang met de doelbepaling van het 3^e SGBP, ingeschat hoe ver maatregelen reiken bij het verbeteren van de ecologische waterkwaliteit tot en met 2027. Dit document is onderdeel van die lopende processen. Zomer (juni) 2021 worden de doelen vastgesteld door de provincies.

2.2.3 Lopende initiatieven en programma's

Gebiedsprocessen zijn bij AGV een voortdurend proces. Denk aan de inzet van studiegroepen in onder andere het project 'Polderkennis op peil' en watermakelaars in de Subsidieregeling Regionaal Partnerschap Bodem en Water. In samenwerking met kennisinstellingen, adviesbedrijven en boeren is in de proefpolder Kringlooplandbouw beproefd hoe de Goede Landbouwpraktijk vorm kan krijgen op melkveehouderijbedrijven op veen. Via de GLB-pilot in Noord-Holland is samen met agrarische ondernemers gezocht naar maatregelen en eenvoudige borgings- en adviesinstrumenten.

Grootschalige uitrol van maatregelen via het Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer draagt daarnaast bij aan implementatie (en financiering) van beheersmaatregelen waarmee de emissie naar het oppervlaktewater wordt verkleind, en de ecologische kwaliteit van het watersysteem wordt verbeterd. Kennisoverdracht, samen leren, innoveren en verbeteren kreeg in 2017-2020 vorm via diverse studiegroepen, bijvoorbeeld in de Bovenkerkerpolder, de Ronde Hoep, Waardassacker, Horn en Kuyerpolder samen met Aetsveld-Oost en de Hoekergasterpolder. De insteek van gezamenlijk leren als ook de focus per polder wordt zeer gewaardeerd. De agrarische collectieven spelen hierin een belangrijke sleutelrol, mede ondersteund door de Watermakelaar.

Vanuit de studiegroepen blijkt dat maatwerk cruciaal is, en dat het delen van data en een goede samenwerking tussen waterschappen en agrarische ondernemers meerwaarde biedt. Oplossingen voor een mooie boerensloot ligt daarbij vaak in een goed sloot(kant)beheer, en het waterbeheer binnen de polder. Optimalisatie van bemesting is vaak mogelijk vanuit het oogpunt van mineralenbenutting, maar routemaatregelen zijn overwegend effectiever dan bronmaatregelen (de hoeveelheid bemesting).

2.3 Samenwerking naar een programmering DAW per waterschap

2.3.1 DAW Impuls

Naast de samenwerking tussen het waterschap, de collectieven en DAW om te werken aan projecten (zowel kennis als uitvoerend) en initiatieven ter verbetering van de waterkwaliteit en -kwantiteit is er sinds 2018 ook een samenwerkingstraject voor de DAW-Impuls om te komen tot een programmering voor de periode 2022-2027. Deze impuls is gestart met een gesprek in juli 2018 met het waterschap op basis van een vooraf-analyse van DAW. Daarin is de gebiedskennis, wateropgave en mogelijk handelingsperspectief vanuit DAW gepresenteerd en besproken. In september 2019 heeft een vervolgesprek plaatsgevonden en is onder andere het onderstaande besproken.

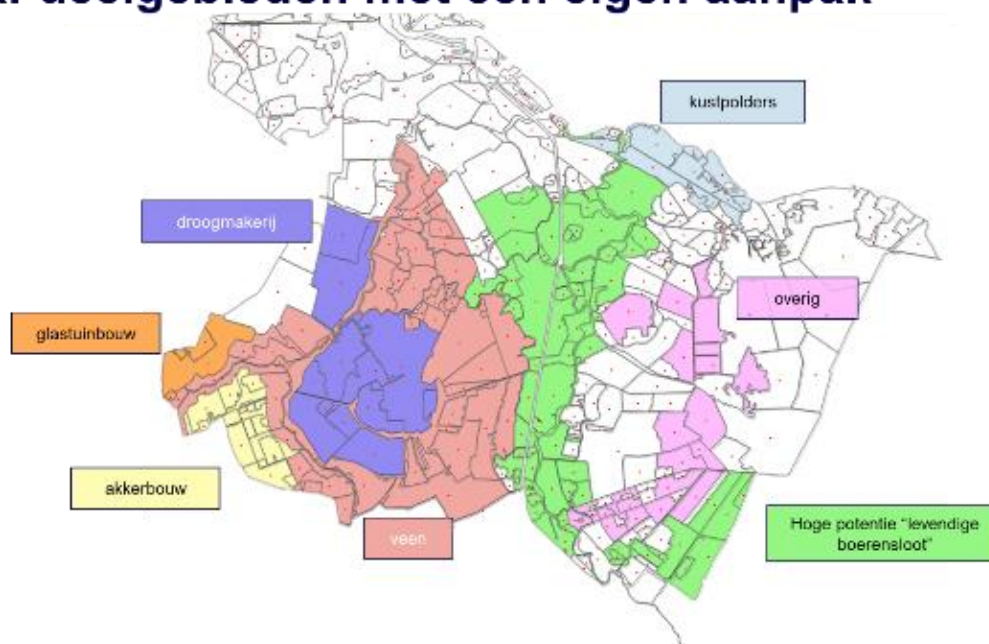
AGV werkt met ecologische analyse gebieden (EAG's). Per EAG wil AGV, in samenwerking met het gebied, en specifiek ook samen met de landbouw, in beeld brengen wat er mogelijk is om de ecologische waterkwaliteit te verbeteren. Dit omdat de te realiseren maatregelen (en hun effectiviteit) mede bepalend zijn voor het te behalen doel. Dit betekent dat in samenwerking met ecologen en betrokkenen het belangrijk is om systeemkennis te hebben. Op basis van deze systeemkennis is per EAG in kaart gebracht wat de 10% beste watergangen zijn qua ecologische waterkwaliteit, en op basis van deze metingen is vastgesteld wat de ecologie in potentie kan bereiken. Dit betekent dus dat lokaal maatwerk nodig is en dat de gewenste ecologische kwaliteit als ook de benodigde maatregelen per plek kunnen verschillen.

Op basis van uitgebreide studies van WUR is ook in beeld gebracht dat de P-belasting op de boezem (via al het water dat uit de polder komt) maximaal met 10% gereduceerd kan worden. Let wel, een belangrijke deel van deze reductie is te realiseren door verbetering van de ecologische waterkwaliteit in de sloten, waarbij de retentie van nutriënten in de polder vergroot wordt. De precieze manier waarop dat moet en kan gebeuren verschilt per EAG en hangt samen met het bodemtype, het peilbeheer, de status van de oevers, het waterbeheer, het landgebruik en bemesting als ook de inzet van groenblauwe diensten.

Per EAG (en per agrarisch bedrijf) kan zo in beeld worden gebracht met welke agrarische maatregelen het mogelijk is om hieraan bij te dragen. Deze kennis faciliteert het proces en samenwerking met de agrarische ondernemers: betrokkenen gaan samen (en al doende lerend) op weg om met zinvolle maatregelen een bijdrage te leveren aan een levendige boerensloot. Het gaat hierbij om zinvolle maatregelen in de breedste zin van het woord: dat kan gaan om bodembeheer, om bemesting, om slootkantenbeheer, het peilbeheer en de hoeveelheid en kwaliteit van het inlaatwater, het type oever als ook het op diepte houden van de sloot.

Er zijn in totaal 200 EAG's in de agrarische gebieden. Voor dit Gebiedsplan Agrarisch Waterbeheer is het teveel om elke EAG afzonderlijk te behandelen; daarom worden gebieden die vergelijkbaar zijn geclusterd. Vooralsnog wordt aangehaakt bij de bestaande studiegroepen. Binnen het beheergebied worden vijf groepen onderscheiden gebaseerd op grondsoort, landgebruik en ecologische potentie.

Aantal deelgebieden met een eigen aanpak

Figuur 2.5 'Deelgebieden'

Het waterschap ziet samenwerking als een van de voorwaarden om gezamenlijk de afgesproken KRW-doelen te realiseren. Een maatregel die het waterschap zelf in hun KRW-programma opneemt is het ecologisch-bewust slootonderhoud. Dit is het op diepte brengen van sloten en ecologische (op)schonen van sloten: voldoende onderhouden voor de waterafvoer, maar niet te intensief.

2.3.1.1 Gebiedsdocument Agrarische Wateropgave (GAW)

Om te komen tot een vastgesteld gedeeld beeld van de gewenste ecologische kwaliteit en het handelingsperspectief zijn afspraken gemaakt met het waterschap, de agrarische collectieven en het DAW over het proces van samenwerking. In dit proces kunnen agrariërs en/of vertegenwoordigers van de landbouw aangeven in hoeverre zij de gewenste ecologische situatie (het doel) en het handelingsperspectief herkennen en gemotiveerd zijn om bij te dragen aan het realiseren van dit doel.

Op 5 maart 2020 heeft hierover een bestuurlijk overleg tussen DAW en Waterschap Amstel, Gooi en Vecht en Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden plaats gevonden. Hier zijn de volgende procesafspraken gemaakt;

1. Maart 2020: LTO, collectieven en Waterschap organiseren bestuurlijk overleg met heemraden en regionaal bestuurders over de beoogde aanpak van de DAW-impuls per waterschap. Doel van het overleg is akkoord op de beoogde aanpak en planning
2. Maart 2020: Mede op basis van het door RVO opgeleverde Wateropgavedocument (gevoed door kennis en data vanuit het waterschap en betrokken collectieven) worden deelgebieden aangewezen waarin het water vergelijkbare kenmerken heeft. Per deelgebied is het mogelijk om de huidige als ook gewenste ecologische toestand te definiëren. Het waterschap definieert vervolgens de wateropgave. Onder andere aan de hand van de **huidige** ecologische toestand en de ecologische **doel**toestand voor de aangewezen deelgebieden¹. LTO, collectieven en het

¹ Voor het Overig Water richten we ons op een ambitieuze, maar realistische ecologische doelstelling (i.p.v. een chemische doelstelling) en een gebiedsgerichte aanpak. Dit lijkt in potentie goed aan te kunnen sluiten op de belevingswereld van agrariërs.

waterschap vullen dit aan met een voorzet van maatregelen die hieraan bij kunnen dragen. Dit noemen we de 75% versie van het Gebiedsdocument Agrarische Wateropgave (GAW). Een aantal aandachtspunten hierbij;

- a. het schaalniveau van de deelgebieden. Ligt de geformuleerde wateropgave op een te hoog schaalniveau, dan zullen individuele ondernemers zich niet aangesproken voelen en/of het geschetste beeld niet herkennen. Bij een te laag schaalniveau kan het proces om te komen tot gezamenlijk inzicht en commitment dermate tijdrovend worden dat het niet haalbaar is om de planning te halen. Omdat maatwerk cruciaal is, wordt de vertaalslag naar een laag schaalniveau concreet gemaakt in het later te ontwikkelen Uitvoeringsprogramma.
 - b. Voor gebieden met een zeer kleine tot geen opgave, dus waar huidig en gewenst ecologisch beeld ongeveer hetzelfde zijn, wordt in beeld gebracht wat er nodig is om de ecologische kwaliteit te handhaven dan wel verder te verbeteren.
3. April 2020: LTO, collectieven en Waterschap organiseren per waterschap 1 bijeenkomst met de LTO waterportefeuillehouders en de collectieven waarin het waterschap de '75% versie' van de wateropgave en de ecologische doeltoestand per deelgebied presenteert en deze in overleg met de landbouwbestuurders verder toetst en verfijnt. Tevens wordt gesproken over mogelijke maatregelen om deze doeltoestand te bereiken. Voorzitter is de regionale pf-houder en de DAW-coördinator organiseert de bijeenkomst. Overige aanwezigen zijn; het waterschap (ambtelijk) en een onafhankelijke expert op gebied van maatregelen en wateropgave als vraagbaak voor diepgang-vragen, een rol die ingevuld is door Gerard Ros van het NMI en in deeltijd gedetacheerd bij Waternet. Doel van deze bijeenkomst is het concreter maken van de opgave, inzicht krijgen in draagvlak voor maatregelen en tevens het verkrijgen van commitment op de aanpak en planning.
 4. Najaar 2020: Met input van de landbouwbestuurders stelt het waterschap de doeltoestand bij, maakt deze concreter, en bespreekt de werkwijze om maatwerk mogelijk te maken per deelgebied. Resultaat: Definitief Gebiedsdocument Agrarische Wateropgave
 5. Maart 2021: Landbouw en waterschap committeren zich aan het leveren van inspanningen op de geformuleerde opgaven te realiseren en het gezamenlijk uitwerken van uitvoeringsplannen per deelgebied.
 6. Maart 2021 – December 2021: Landbouw en waterschap werken per deelgebied een uitvoeringsplan uit. Deze plannen bevatten bestuurlijke afspraken over opgave, werkwijze, financiering, samenwerking, e.d. Doel is het vastleggen afspraken agrarische wateropgave.

Corona is in deze planning een complicerende factor geworden, maar voorsnog is dit nog steeds de planning.

2.3.1.2 Uitvoeringsprogramma DAW - waterschap.

Voor DAW is de uitwerking van het GAW in een uitvoeringsprogramma een eerste vervolgstap op onderhavig gebiedsdocument. Doel is om uiteindelijk een gezamenlijk gedragen werkwijze te ontwikkelen om maatwerk mogelijk te maken en gezamenlijk te werken aan het realiseren van de gewenste ecologische kwaliteit. Dit gebiedsdocument vormt de basis voor het gesprek met de landbouw en levert de bijdrage die de landbouw kan leveren aan de verbetering van de waterkwaliteit en waterkwantiteit, uitgaande van het behoud van rendement. Na overeenstemming tussen waterschap en landbouw over het GAW zal een verdere uitwerking op regionaal en polderniveau moeten worden uitgewerkt.

Concrete afspraken hierover worden medio 2021 verwacht.

3. Wateropgaven landelijk gebied

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de agrarische wateropgave geschetst en in grote lijnen aangegeven op welke manier waterschap en agrariers kunnen werken aan verbetering van de waterkwaliteit en beschikbaarheid van water. Tijdens de werksessie met het waterschap (d.d. 3 september 2019) is gesproken over algemene opgaven voor DAW alsmede de mogelijke oplossingen. In 2020 heeft waterschap AGV een indeling gemaakt van gebieden met vergelijkbaar grondgebruik, wateropgaven en handelingsperspectief. Om de DAW-aanpak zo goed mogelijk aan te laten sluiten op de gebiedsaanpak van het waterschap wordt in dit GAW verder uitgegaan van de gebiedsindeling die door het waterschap is aangeleverd. Per deelgebied volgt een beschrijving van de opgaven waarbij de volgende indeling wordt aangehouden (zie ook RVO, 2019):

- Gebiedsbeschrijving (bodem, hydrologie en type landgebruik);
- De belangrijkste agrarische sectoren;
- Agrarische wateropgave voor zowel waterkwaliteit als kwantiteit
- Analyse en een handelingsperspectief met maatregelen.

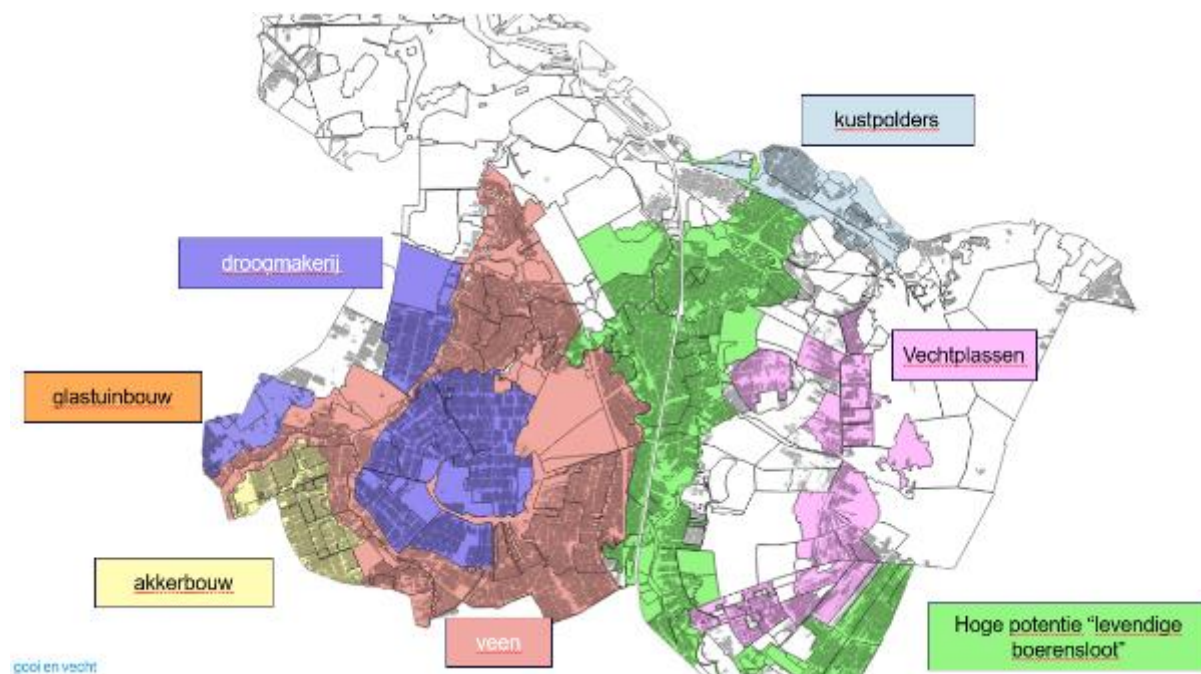
Voor een toelichting / aanvullende informatie op de hierna beschreven wateropgave is in de 'DAW vooraf-analyse' (RVO, 2019) meer informatie te vinden waaronder gebiedsbeschrijvingen, beschrijving van een handelingsperspectief, voorbeelden van maatregelen met toelichting en kaarten (uitspoelingsrisico van stikstof en fosfaat, overschrijding gewasbeschermingsmiddelen, opbouw bodem en grondwatertappen, etc.). Omdat deze nog behoorlijk generiek zijn is door het waterschap per EAG en per perceel ook in kaart gebracht welke kansen er liggen voor maatregelen die bijdragen aan een schoon oppervlaktewater.

3.2 Deelgebieden

Het landelijk gebied binnen het beheergebied van AGV bestaat voor een groot gedeelte uit veenbodems met melkveehouderij ('veenweidegebieden'), enkele droogmakerijen ('diepe polders en droogmakerijen'), twee 'glastuinbouwgebieden' en een 'akkerbouwgebied'. Vanwege het overeenkomstige grondgebruik en overeenkomstige bodem en hydrologie hebben deze gebieden een vergelijkbare opgave en handelingsperspectief. In het Oosten van de Vecht is de bodem vooral zand en klei. Hierna volgt op basis van deze indeling een gebiedsbeschrijving met onder andere een toelichting op landgebruik, de herkomst van nutriëntenbronnen, het KRW-oordeel en de agrarische opgave (waterkwaliteit, waterkwantiteit en gewasbeschermingsmiddelen). De beschrijving in dit document gebeurt op basis van de onderstaande indeling (zie ook bijlage 1):

1. Veen- en klei- of siltpolders met grasland' (zie par. 3.3)
 - a. Deelgebied 'Grasland op Veen'
 - b. Deelgebied 'Levendige boerensloot' (voornamelijk mineralde bodems (klei of silt)
 - c. Deelgebied 'Vechtplassen' (voornamelijk veenbodems)
 - d. Deelgebied 'Kustpolders' (vooral klei- en zandbodems, lokaal ook met veen).
2. Diepe polders en droogmakerijen met grasland (zie par. 3.4)
 - a. Deelgebied 'Droogmakerij' (klei en klei-op-veen / venige klei)
3. Glastuinbouw (Aalsmeer en Zwanenburg) en Akkerbouwgebied (Polder Zevenhoven) (zie par. 3.5)
 - a. Deelgebied 'Glastuinbouw'
 - b. Deelgebied 'Akkerbouw' (op kleibodems)

Voor het deelgebied Glastuinbouw geldt het uitgangspunt dat de glastuinbouw in 2027 emissieloos dient te zijn. Daarmee is er geen vrijwillige opgave voor DAW en is dit deelgebied hier verder buiten beschouwing gelaten.

Figuur 3.1 'Deelgebieden met eigen wateropgave'

3.2.1 Generieke wateropgaven en maatregelen

In de afgelopen 10 jaar zijn er allerlei maatregelen genomen waardoor de belasting van stikstof en fosfor op het watersysteem zijn afgenomen. Denk daarbij allereerst aan de aanscherpingen in het mestbeleid, de gebruiksnormen, en de gebruiksvoorschriften. Als resultaat hiervan is de bodembelasting met stikstof en fosfor substantieel gedaald; voor fosfaat is de laatste jaren een systeem van evenwichtsbemesting bereikt wat inhoudt dat er op jaarbasis evenveel P wordt aangevoerd als afgevoerd. Hierdoor is het overschot van nutriënten gedaald als ook de bijbehorende verliezen richting het oppervlaktewater. Daarnaast wordt er in toenemende mate samengewerkt binnen het ANLB om de waterkwaliteit te verbeteren en de weidevogelpopulatie te versterken. In het hele beheergebied van AGV doen in 2020 circa 346 agrariërs mee aan beheer-pakketten agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Hierbij beheren zij 458 km sloot op ecologische wijze (baggerspuiten en ecologisch slootschonen), hebben zij 128 hectare bemestingsvrije zone, 8 km natuurvriendelijke oever en 7.034 hectare extensief beheer ten behoeve van weidevogels (later mesten, ruige mest, later/minder maaien). Maatregelen die gezamenlijk bijdragen aan een extensief landschap. In zeven polders lopen daarbij praktijk-netwerken Polderkennis op Peil van de agrarische collectieven om het waterbewustzijn en de interesse voor agrarisch waterbeheer te vergroten. Dit gebeurt in de Bovenkerkerpolder, Hoeker-Garstenpolder, polder Waardassacker, polder Baambrugge Westzijds, polder Ronde Hoep, polder Aetsveld West/Horn en Kuijerpolder en Noorderpark. Er doen meer dan 45 agrariërs metingen voor het project (S)ken je sloot. Dit laat zien dat er binnen het beheergebied van AGV veel commitment is om het beheer van de bodem en het watersysteem zo vorm te geven dat de kwaliteit van de leefomgeving wordt verbeterd.

hiermee de ecologische kwaliteit kan worden verbeterd. De bedoeling hiervan is om blijvend met elkaar te leren en te blijven werken aan een levendige boerensloot. Het is hierbij expliciet niet de bedoeling om altijd maar verder te streven naar perfectie: gezamenlijk wordt zowel het doel als de weg ernaartoe besproken.

Centraal bij de aanpak van goede praktijken staat het gezamenlijk werken aan een streefbeeld over hoe een 'goede' ecologische sloot er uit ziet. Dit wordt als volgt gedefinieerd:

"Een goede sloot is voldoende diep, wordt geschoond op een wijze die goed genoeg is voor de waterhuishouding, maar niet te intensief. En is laagbelast met nutriëntverliezen van het perceel en het erf en met belasting door inlaat. Belasting door soms extreme kwel kan hierin een onbeïnvloedbare factor zijn."

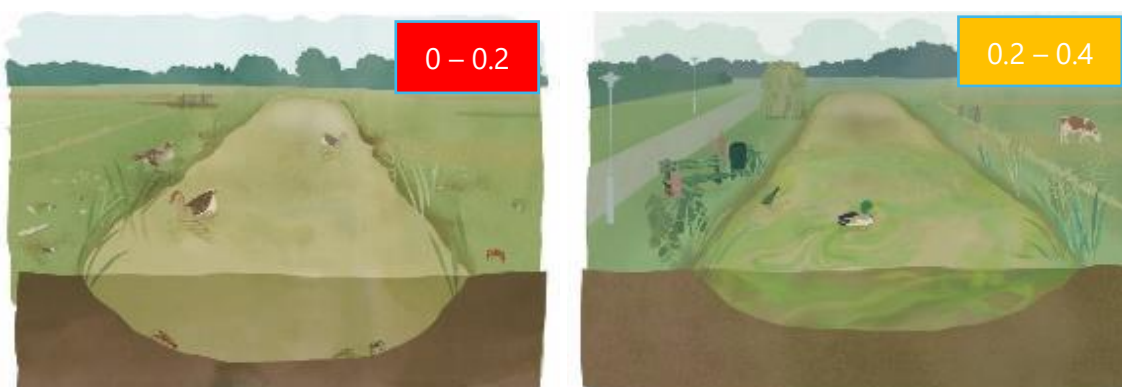
Waterschap AGV heeft de huidige toestand van de sloten en een haalbaar doel per EAG (ecologisch aandachtsgebied) in kaart gebracht, uitgedrukt op een schaal van 0 – 1 (GEP2022). Zie hiervoor de kaarten onder paragraaf 2.2. Voor de leesbaarheid is deze schaal ook gevisualiseerd in slootbeelden (zie figuur 3.3).

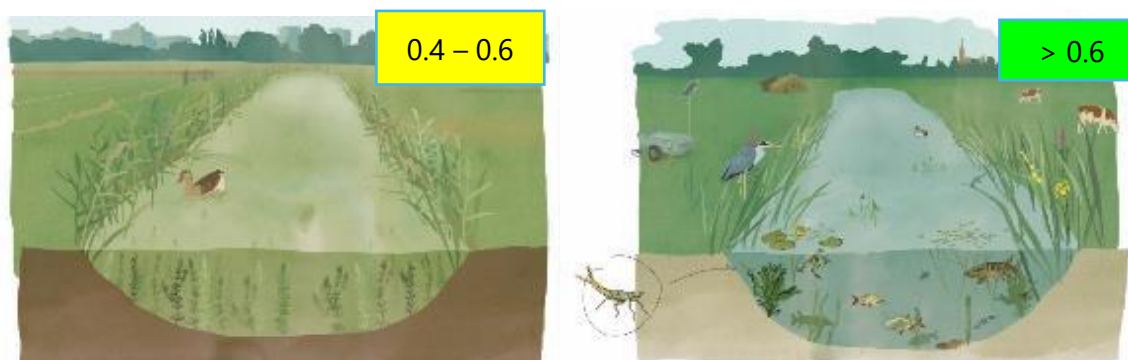
Goede waterbeheerderspraktijk

Een maatregel die het waterschap zelf in hun KRW-programma opneemt is het ecologisch-bewust slootonderhoud. Dit is het op diepte brengen van sloten en ecologisch (op)schonen van sloten. Ook het waterbeheer (qua peil en inlaten) wordt per gebied kritisch bekeken en waar nodig aangepast. Het waterschap ziet daarnaast veel in kennisuitwisseling en van elkaar leren door goede voorbeelden. Het waterschap zal zich daarom blijven inzetten voor werken met studiegroepen (o.a. 'Polderkennis op peil'), inzet van watermakelaars en het delen van data en kennis om gezamenlijk tot goede oplossingen te komen.

Goede landbouwpraktijk

De kern van de goede landbouwpraktijk (GLP) is dat maatregelen die worden genomen op termijn geen extra kosten voor de landbouw met zich brengen (en soms zelfs kostenbesparend werken). De doelstelling van het GLP past daarmee binnen de visie van het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer en de landbouw. De GLP richt zich voornamelijk op efficiënt omgaan met meststoffen, het 'voerspoor' en het op orde houden of brengen van de bodem ten behoeve van het vasthouden van water, een goede beschikbaarheid van nutriënten en een goede pH. Ook maatregelen om erfafspoeling tegen te gaan vallen onder de GLP en kunnen gezien worden als generieke en praktijkgerichte maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren.

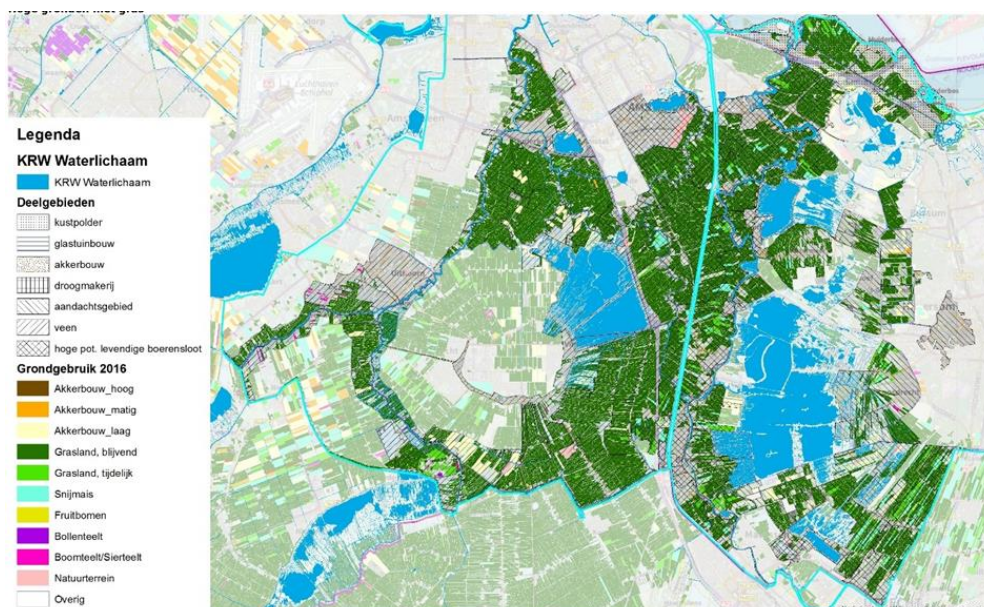

Figuur 3.3 'Beheergebied met haalbaar doel voor waterplanten, uitgedrukt op een schaal van 0-1 (GEP2022)'

3.3 Gebiedsbeschrijving 'Veen- en kleipolders met grasland'

Het beheergebied van AGV bestaat voor een groot gedeelte uit klei- en veenbodems met grasland met de melkveehouderij als dominante gebruiker. AGV heeft dit gebied verdeeld in;

- 1) een gebied ten westen van de A2 met enkel veenbodems,
- 2) een gebied rondom de A2 en rivieren als de Vecht en de Amstel waar ook veel rivierklei in de ondergrond zit, hier benoemd als gebied 'hoge potentie levendige boerensloot',
- 3) diverse gebieden rondom de Ankeveense en Loostdrechtse plassen waar de oorspronkelijke dunne veenlaag grotendeels is verdwenen, hier benoemd als het Vechtplassengebied en
- 4) het gebied 'kustpolder' met een veenbodem en relatief veel last van brakke kwel.

Figuur 3.4 'Weergave deelgebieden veenweide met landgebruik'

3.3.1 Landbouwsector

Het grondgebruik in deze veen- en kleipolders bestaat bijna volledig (>90%) uit grasland in gebruik bij de melkveehouderij (Figuur 4). Een klein deel hiervan is snijmais. Slechts zo'n 6% is akkerbouw.

3.3.2 Agrarische wateropgave

3.3.2.1 Ecologische waterkwaliteit

Het waterschap heeft per deelgebied in beeld gebracht wat de ecologische waterkwaliteit is die in 2027 bereikt kan worden voor alle wateren (zie figuur 'Doelgat' onder paragraaf 2.2). In de kaart is dit doel afgezet tegen de huidige toestand.

3.3.2.2 Nutriënten

In het 3^e SGBP worden voor de waterlichamen doelen benoemd voor nutriënten. Deze zijn een afgeleide van de ecologische doelen. Uitgangspunt is dat als de ecologische doelen gehaald worden, het halen van de nutriëntdoelen vanzelf volgt. De inspanning om de ecologische doelen te halen is maar gedeeltelijk gericht op nutriënten. Het bereiken van een goede slootdiepte en ecologisch onderhoud zijn vaak nog belangrijker. Als maatregelen daar leiden tot een betere ecologische toestand, dan worden nutriënten in de sloot vanzelf meer vastgelegd in waterplanten of in bagger. Om die reden hebben we in het AGV-gebied geen nutriëntdoelen opgesteld voor Overig Water. Mogelijk is het hier wel van belang te noemen dat bij ontwikkeling van de Goede Landbouwpraktijk ook minder nutriëntverliezen naar de sloot optreden. Hetgeen in lijn is met het belang om meststoffen zo goed mogelijk te benutten.

3.3.2.3 Waterkwantiteit

In veel veen- en kleipolders is sprake van ongecontroleerde inlaat. Dit zorgt voor een continue aanvoer van water en nutriënten vanuit de boezem. Redenen van waterinlaat zijn bijvoorbeeld peilbeheer of (private) doorspoeling. In veengebied hoeven watergangen echter niet continu doorgespoeld te worden voor de waterkwaliteit. Water in het gebied vasthouden, in het geval van droogte, is een beter alternatief. Een andere oorzaak van ongecontroleerde inlaat zijn de hoogwatervoorzieningen. Sommige zijn al 20 jaar oud en functioneren niet goed meer. Hierdoor lekt water naar de lager gelegen agrarische sloten.

3.3.2.4 Bodemdaling

In het veengebied is er sprake van bodemdaling. Vanuit de gebiedsaanpak Utrecht-West is eerder een doelstelling geformuleerd voor Groot Wilnis-Vinkeveen om de bodemdaling te beperken tot max 6 mm per jaar. In dit gebied is ingezet op maatregelen als onderwaterdrainage en peilbeheer.

3.3.3 Handelingsperspectief

Wat effectieve maatregelen zijn om de waterkwaliteit te verbeteren is maatwerk per bedrijf. Of zelfs per perceel. Binnen deelgebieden en zelfs binnen EAGs en bedrijven is er een grote variatie in bodemkwaliteit als ook het risico op P-verliezen naar het watersysteem en oeverafkalving. De juiste set aan maatregelen hangt daarom samen met deze ruimtelijke variatie. Om zinvol samen te werken aan effectieve investeringen is het zeer nuttig om met deze variatie rekening te houden. Dit kan door gebruik te maken van bestaande gegevens uit agrarische meetnetten en deze slim te combineren met kennis en data uit publieke meetnetten over waterkwaliteit. Via deze route is voor het hele beheergebied in kaart gebracht wat kansrijke maatregelen zijn om de waterkwaliteit te verbeteren.

Hoewel het dus van belang is bovenstaande in ogenschouw te nemen, is hier ter inspiratie en indicatie een lijst met meer algemene maatregelen voor de veen- en kleipolders met grasland opgenomen. In het vervolg van het proces naar een uitvoeringsprogramma DAW zal de vertaalslag van deze algemene maatregelen, naar bedrijfsspecifieke of zelfs perceelsspecifieke maatregelen moeten worden gemaakt. Voor de vertaalslag richting advies per perceel en bedrijf is in 2020 een digitaal BedrijfsBodemWaterPlan ontwikkeld wat gebruikers faciliteert in de selectie van de juiste maatregelen per polder. Indien gewenst kan dit in het Uitvoeringsprogramma worden opgenomen.

Tabel 3.5 'Overzicht van het handelingsperspectief voor het 'Veen- en kleipolders met grasland'

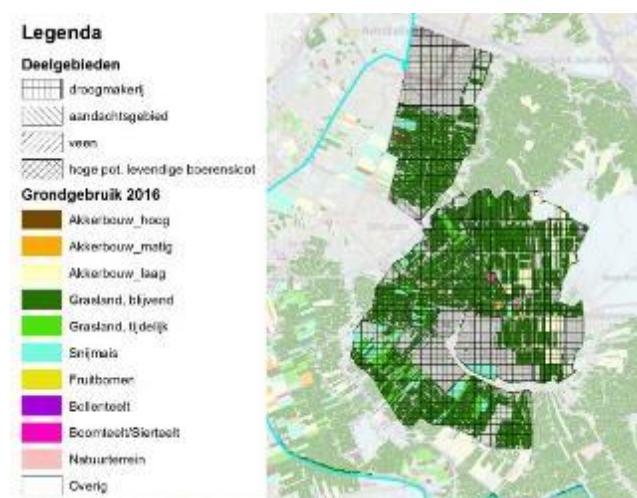
Oplossingsrichting	Maatregelen
Goede Landbouwpraktijk	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Meststoffen in de juiste hoeveelheid en vorm en op het juiste tijdstip en de juiste plaats toedienen ('nutriëntenbeheer', vooral voor stikstof); ▪ Mest op een goede manier verdelen over het bedrijf, daarbij rekening houdend met de perceelseigenschappen als ook het risico op P-verliezen. ▪ Verliezen beperken door op klei (tijdig!) inzaaien vanggewassen bij maispercelen of afzien van bemesting vlakbij de sloot.
Beperken afstroming	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bodemmaatregelen voor betere infiltratie (op minerale bodems); ▪ Blokkeren / verminderen van de oppervlakkige afspoeling en overafkalving: <ul style="list-style-type: none"> - Afrastering van slootkanten zodat koeien deze niet kunnen vertrappen; - (onbemeste) bufferzones - Geen greppels graven, greppels dichtgooien of greppels afsluitbaar maken; - Oeverbegroeiing zorgt voor meer stevigheid en vermindert afspoeling.
Beperken bodemdaling	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderwaterdrainage en peilbeheer
Beheer en onderhoud	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sloot op diepte houden en kwaliteitsbaggeren (slootbagger niet langs de sloot leggen, maar op het land brengen); ▪ Ecologisch onderhoud van slootkanten ▪ Aanpassen van de keur van het waterschap.
Communicatie	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gebiedsgerichte aanpak door presenteren referentiebeelden EAG's.

Naast deze algemene maatregelen zijn er per gebied nog een aantal maatregelen benoemd die, gebaseerd op fysieke kenmerken (bodem, hoogteverschillen, grondwatertrap, verdichting, etc.) naar verwachting (zeer) effectief kunnen zijn voor dat deelgebied. Hiervoor wordt aangesloten bij de systematiek van Maatregel-Op-De-Kaart (resultaat KennisImpuls Waterkwaliteit) als ook het ontwikkelde BodemBedrijfsWaterPlan waarmee op bedrijfs- en perceelsniveau inzicht kan worden gegeven in de effectiviteit en inpasbaarheid van maatregelen.

3.4 Gebiedsbeschrijving 'Diepe polders en Droogmakerijen'

Er zijn enkele diepe polders/droogmakerijen in het beheergebied. Enkele van deze polders hebben een hoofdzakelijk agrarisch grondgebruik, waaronder de Bovenkerkerpolder en Polder De Eerste Bedijking. De bodems bestaan uit lagen (rest)veen, klei en soms zand. Door het restveen is er vaak ook sprake van bodemdaling en door de diepe ligging treedt er veel kwel op. In sommige polders treedt er zeer grote kwel op, die de invloed en effectiviteit van agrarische maatregelen beperkt.

3.4.1 Landbouwsector

Figuur 3.6 'Weergave deelgebied Diepe polders en droogmakerijen met landgebruik'

Deze droogmakerijen zijn voornamelijk in gebruik als grasland, zie Figuur . Polder Zevenhoven is niet in beschrijving opgenomen. Dit gebied valt op vanwege het relatief grote aandeel akkerbouw en is in paragraaf 3.6 beschreven.

3.4.2 Agrarische wateropgave

3.4.2.1 Ecologische waterkwaliteit

Het waterschap heeft per deelgebied in beeld gebracht wat de ecologische waterkwaliteit is die in 2027 bereikt kan worden voor alle wateren (zie figuur 'Doelgat' onder paragraaf 2.2). In de kaart is dit doel afgezet tegen de huidige toestand.

3.4.2.2 Nutrienten

Voor de nutrienten geldt hetgene dat ook voor de vorige groep deelgebieden is beschreven (3.3.2.2). Nutriënten zijn ondergeschikt aan ecologische waterkwaliteit. Maatregelen voor betere benutting horen bij het handelingsperspectief. Maar de andere maatregelen zijn mogelijk nog veel bepalender. En als deze leiden tot een betere ecologische ontwikkeling, dan volgen de nutriënten vanzelf. In de polders met een zeer grote kwelstroom in de watergangen, Wilnis Veldzijde en Groot-Mijdrecht voorzien we dat maatregelen geen invloed hebben op nutriëntconcentraties. En ook vrijwel niet op de ecologie, of het moet gaan om oevervegetatie die meer bepaald wordt door de wijze van maai-onderhoud.

3.4.2.3 Waterkwantiteit

Veel droogmakerijen met niet de dominante kwel van Wilnis-Veldzijde en Groot-Mijdrecht, hebben ook een inlaat van water uit de Amstelboezem. De kwaliteit van de Amstelboezem wordt bepaald door de landbouwpolders (waaronder de glastuinbouw rond de zuidelijke Amsteltak bij Vrouwenakker) én door de zuiveringen van Uithoorn en de Ronde Venen én door Groot-Mijdrecht met water dat rijk is aan ammonium en bovendien enigszins brak. Inlaat leidt in sommige droogmakerijen tot doorspoeling, waar het loont om deze te beperken tot de noodzakelijke aanvulling (suppletie) in het peilbeheer.

3.4.3 Handelingsperspectief

3.4.3.1 'Diepe polders en Droogmakerijen'

Wat effectieve maatregelen zijn om de waterkwaliteit te verbeteren is maatwerk per bedrijf en zelfs per perceel (zie 3.3.3). Hoewel het dus van belang is bovenstaande in ogenschouw te nemen, wordt hier ter inspiratie en indicatie een overzicht gegeven van de meer algemene maatregelen voor de diepe polders en droogmakerijen. In het vervolg van het proces naar een uitvoeringsprogramma zal de vertaalslag van deze algemene maatregelen, naar bedrijfsspecifieke of zelfs perceelsspecifieke maatregelen moeten worden gemaakt, mogelijk met behulp van het BedrijfsBodemWaterPlan.

Voor polder Groot Mijdrecht liggen er weinig kansen om met agrarische maatregelen de belasting van het oppervlaktewater te verminderen. De kweldruk is hier zo groot dat de impact van maatregelen voor een hogere nutriëntenbenutting weinig invloed hebben op de waterkwaliteit in het oppervlaktewater. Het handelingsperspectief voor de agrarische sector ligt in de lijn van het waterschap: het uitvoeren van een goede landbouwpraktijk.

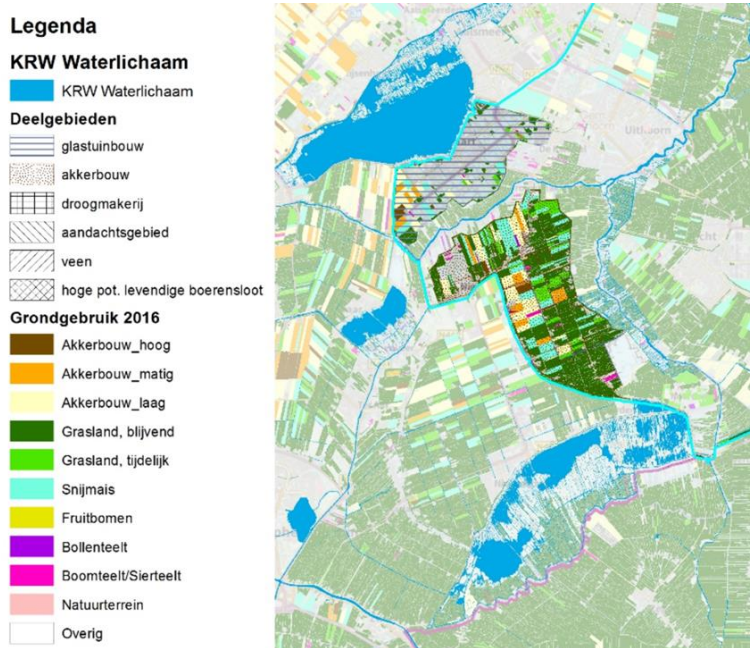
Voor de overige droogmakerijen geldt dat in de huidige analyse van naar verwachting (zeer) effectieve maatregelen per perceel, gebaseerd op fysieke kenmerken (bodem, hoogteverschillen, grondwatertrap, verdichting, etc.) per perceel, onderstaande maatregelen relatief veel naar voren komen: onbemeste bufferstroken (ter voorkoming / vermindering van afspoeling), bescherming van oeverafkalving, en het beheer van de sloot (voldoende diepte) en slootranden. Voor stikstof liggen er veel kansen om via een goede bemestingspraktijk te sturen op een hoge N-benutting (type meststof, timing meststof, toedieningstechniek). Voor fosfaat is er anno 2020 al sprake van evenwichtsbemesting. Wel liggen er kansen om via een mestverdeling (afgestemd op de P-beschikbaarheid in de bodem) te sturen op een hogere benutting. In situaties met een erg hoge P-

beschikbaarheid kan ook gestuurd worden op een netto verlaging van de P-bodemvoorraad om zo ook bij te dragen aan verlaging van de natuurlijke (dan wel historische) achtergrondbelasting.

3.5 Gebiedsbeschrijving akkerbouwgebied Polder Zevenhoven

Polder Zevenhoven is een diepe droogmakerij die in dit hoofdstuk apart behandeld wordt vanwege het relatief grote aandeel akkerbouwmatig grondgebruik in deze polder. De bodem bestaat uit klei, soms zand en hier en daar nog een klein beetje restveen.

3.5.1 Landbouwsector

Figuur 3.7 'Weergave deelgebied Glastuinbouw en akkerbouw met landgebruik'

Polder Zevenhoven is voornamelijk in gebruik als akkerbouw en grasland, zie figuur 3.7.

3.5.2 Agrarische wateropgave

3.5.2.1 Ecologische waterkwaliteit

Het waterschap heeft per deelgebied in beeld gebracht wat de ecologische waterkwaliteit is die in 2027 bereikt kan worden voor alle wateren (zie figuur 'oordeel' onder paragraaf 2.2). In de kaart is dit doel afgezet tegen de huidige toestand.

3.5.2.2 Nutrienten

Voor de nutriënten geldt hetgene dat ook voor de vorige groep deelgebieden is beschreven (3.3.2.2). Nutriënten zijn ondergeschikt aan ecologische waterkwaliteit. Maatregelen voor betere benutting horen bij het handelingsperspectief. Maar de andere maatregelen zijn mogelijk nog veel bepalender. En als deze leiden tot een betere ecologische ontwikkeling, dan volgen de nutriënten vanzelf. In polder Zevenhoven geldt dat het aandeel kwel vrijwel nihil is. Wel is hier sprake van veel inlaat (ca. 50%) en een hoog aandeel vanuit drainage en ondiepe uitspoeling. De belasting is met ruim 26 mg/m²/d eveneens relatief groot, in lijn met een relatief klein percentage open water.

3.5.2.3 Waterkwantiteit

De polder kent een groot aantal blokbemalingen, peilvakken met een lager peil en relatief veel minder doorspoeling.

3.5.2.4 Gewasbeschermingsmiddelen

Voor het akkerbouwgebied ligt een specifieke opgave voor gewasbeschermingsmiddelen.

3.5.3 Handelingsperspectief

Voor polder Zevenhoven liggen er kansen om met agrarische maatregelen de belasting van oppervlaktewater met nutriënten te beperken. Het handelingsperspectief is vooral gericht op het reduceren van nutriëntenoverschotten. De meeste nutriënten bereiken het oppervlaktewater via oppervlakkige afspoeling en ondiepe uitspoeling tijdens natte perioden en intensieve neerslag. Het is dus van belang deze afspoeling te beperken via i) het beperken van de afspoeling zelf en ii) het verlagen van het fosforgehalte in het afspoelende water. Concreet betekent dit werken aan een goede bodemstructuur (bijvoorbeeld juiste teeltplan en juiste timing bewerking), gewasopvolging, en gebruik van bufferzones rondom ruggenteelten. Bij erg lage gehalte aan organische stof is het belangrijk deze te verhogen met stabiele vormen van organische stof (zoals compost). Verder is het belangrijk om percelen zo veel mogelijk begroeid te houden en dierlijke mest vroeg in het groeiseizoen aan te wenden. Andere maatregelen kunnen zijn: niet bemesten vlak voor verwachte intensieve neerslag of op natte percelen, voorkomen van greppels en greppels niet bemesten.

Het aandeel nalevering van fosfaat uit de bodem is lastiger aan te pakken. Lokaal zijn er mogelijkheden door minder diepliggende drainage te gebruiken. In het uiterste geval kan er in overleg misschien gekeken worden naar geen drainage ter plaatse van de wellen. Dit geeft wel forse beperkingen voor de aanwezige landbouw. Ook het huidige beleid/normen gaat uit van evenwichtsbemesting en de aanwezige voorraad fosfaat in de bodem². Het aandeel fosfaat zal afnemen, maar dit kan lang duren! Voor veehouderij zijn maatregelen als het verlagen van de scheur-frequentie van tijdelijk grasland zinvol. Het aandeel tijdelijk grasland is niet groot, maar uit pas gescheurd grasland kan een forse hoeveelheid nutriënten vrijkomen die zich in de bouwvoor heeft opgebouwd (vooral voor stikstof). Door direct na het scheuren in te zaaien en rekening te houden met de vrijgekomen nutriënten door minder te (of niet) te bemesten kunnen zoveel mogelijk nutriënten worden afgevangen (vooral stikstof en zwavel). Omdat in het gebied het aandeel van snijmais relatief hoog is zouden hier ook maatregelen kunnen worden genomen (mais wordt vaak hoger bemest dan nodig).

Meer maatwerk nodig

Wat echt effectieve maatregelen zijn om de waterkwaliteit te verbeteren is maatwerk per bedrijf. Of zelfs per perceel. Binnen deelgebieden en zelfs binnen EAGs en bedrijven is er een grote variatie in bodemkwaliteit als ook het risico op P-verliezen naar het watersysteem en oeverafkalving. De juiste set aan maatregelen hangt daarom samen met deze ruimtelijke variatie. Om zinvol samen te werken aan effectieve investeringen is het zeer nuttig om met deze variatie rekening te houden (zie 3.3.3). Hoewel het dus van belang is bovenstaande in ogenschouw te nemen, wordt hier ter inspiratie en indicatie een overzicht gegeven van de meer algemene maatregelen. In het vervolg van het proces naar een uitvoeringsprogramma DAW zal de vertaalslag van deze algemene maatregelen, naar bedrijfsspecifieke of zelfs perceelsspecifieke maatregelen moeten worden gemaakt.

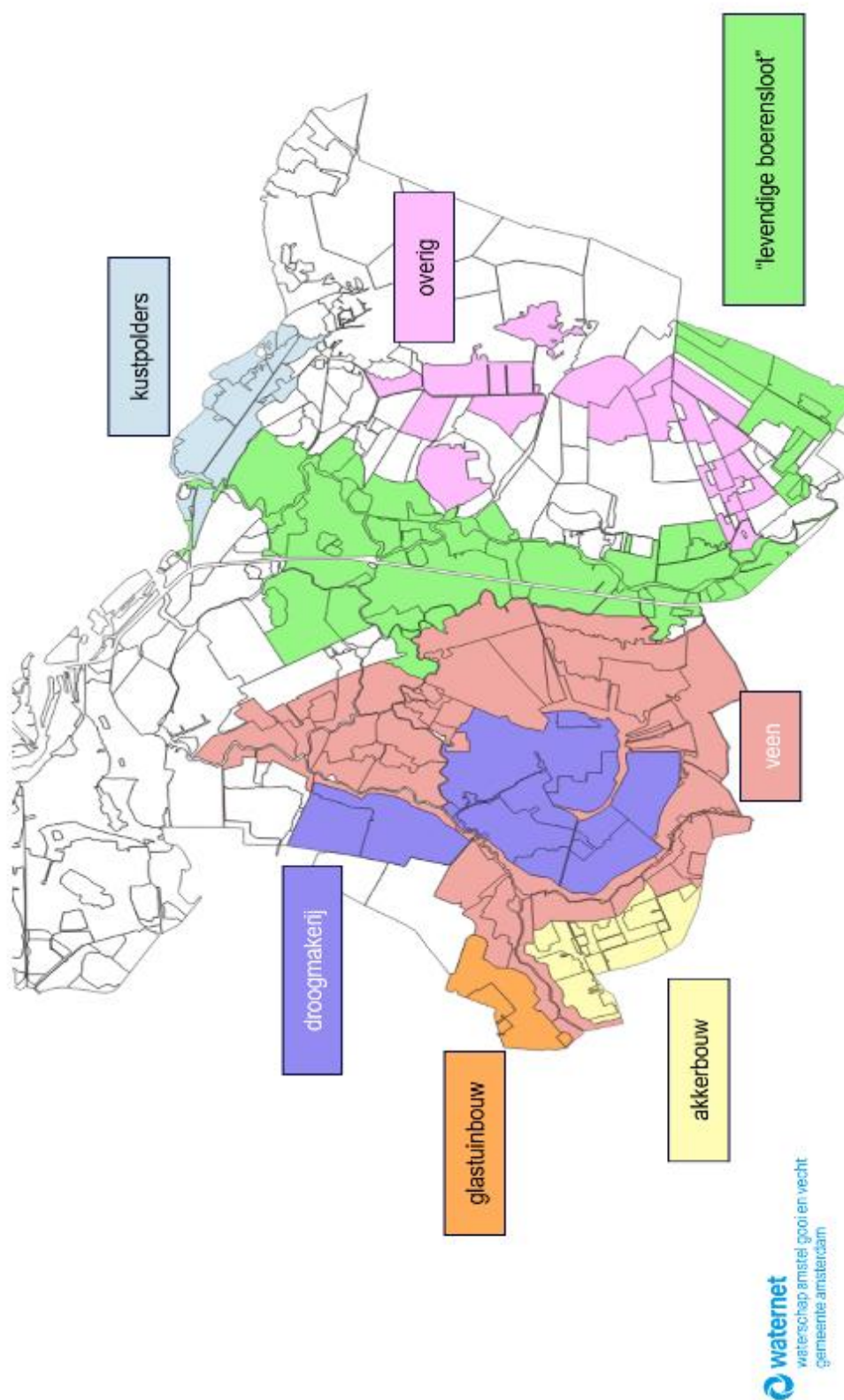
Tabel 3.8 'Overzicht van het handelingsperspectief voor deelgebied 'Akkerbouw'

Oplossingsrichting	Maatregelen
Tegengaan oppervlakkige afspoeling ('run-off') <i>(dit zijn veelal ook GLP-maatregelen).</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Timing van bemesting, bijvoorbeeld niet bij verwachting hevige regenval (>30mm.). - <u>Afstand houden tot de sloot dmv bredere akkerranden.</u> - Sloten niet meebemesten - Bodem bedekt laten / percelen jaarrond begroeid laten. - Infiltratiecapaciteit van de bodem verbeteren - Infiltratiegeul evenwijdig aan sloot.

² Een bodem die veel nutriënten bevatten mag minder bemest worden dan een bodem die arm is aan nutriënten. Uiteindelijk doel is dat percelen toe gaan naar een bemestingstoestand 'voldoende' (=evenwicht).

	- <u>Beperk snelle afvoerroutes via greppels</u>
Tegengaan (ondiepe) uitspoeling door bemesten 'op maat' (spoor actuele bemesting): <i>(dit zijn veelal ook GLP-maatregelen).</i>	Bemesten op de juiste plaats, op het juiste tijdstip, met de juiste meststof, en de juiste hoeveelheid. Bijvoorbeeld: <ul style="list-style-type: none"> - <u>Voorjaarstoediening dierlijke mest (zorgt voor een hogere benutting en minder verliezen).</u> Voorwaarde is voldoende mestopslag in de winter. - Rijbemesting (en verlaging van dosering) - Verminder frequentie van scheuren tijdelijk grasland, en pas de N-bemesting in het volggewas aan (Bemestingsadvies) - <u>Mest op een goede manier verdelen over het bedrijf, daarbij rekening houdend met de NP-beschikbaarheid als ook het risico op P-verliezen.</u>
Tegengaan (ondiepe) uitspoeling door goed bodembeheer: <ul style="list-style-type: none"> - <i>Tegengaan oppervlakkige afspoeling door betere infiltratie bij piekbuien.</i> - <i>Optimaliseren groei door betere beschikbaarheid van water en nutriënten in de bodem.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - Verbeter de bodemstructuur en voorkom verdichting. - Stimuleer het bodemleven via uitgekiende bemesting en aanvoer van compost - Maak een organisch stofbalans voor je gehele bouwplan en zorg ervoor dat OS% op korte en lange termijn op peil blijft. - Vaste mest / compost met hoge C/N ratio toepassen. - <u>Maak gebruik van gewasresten en groenbemesters.</u> - <u>Zorg ervoor dat de percelen jaarrond groen zijn.</u> - Verwijder verdichte lagen, dit in combinatie met maatregelen om toekomstige verdichting te voorkomen. - Overstappen naar niet-kerende grondbewerking of vaste rijpaden - Kies voor diepwortelende gewassen - Zorg ervoor dat je geen sporen rijdt. Niet bewerken als het te nat is en maak gebruik van een bandendrukwisselstelsel om met lage bandenspanning het perceel te bewerken. - Bekalking en pH: Bekalk regelmatig en op maat
Tegengaan (ondiepe) uitspoeling door benutten 'overgebleven nutriënten'.	- <u>Inzaaien vanggewassen</u>
Tegengaan drift en afspoeling van gewasbeschermingsmiddelen van perceel / erf.	<ul style="list-style-type: none"> - Goed gebruik van wasplaatsen (phytobac, helofytenfilter) - Mechanische onkruidbestrijding - Beslissing ondersteunende Apps voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen - <u>(Breder dan wettelijk voorgeschreven) akkerranden.</u> - Niet doodspuiten bij scheuren grasland.
Hydrologisch	Minder diepliggende drainage en geen drainage ter plaatse van de wellen.

Bijlage 1. Deelgebieden

Bijlage 2. Overzicht DAW-projecten AGV

Projectnaam	Status voortgang	Aantal betrokken boeren	Project_waterschap
Pilot maatwerk waterpakket AGV	Afgerond	20	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Duurzaam bodembeheer Utrecht West 1	Afgerond	30	HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Sturen met Water - OWD proefopstelling	Afgerond	5	HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS van Rijnland
Proeftuin Veenweiden	Afgerond	108	HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland; HHRS van Delfland; HHRS van Schieland en de Krimpenerwaard
Polderkennis op Peil	Afgerond	87	HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Demo ruwoerteelt en precisiebemesting	Afgerond	2	HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Kringloopkalender	Afgerond	200	Waterschap Vallei en Veluwe; HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Aanpak emissies gewasbeschermingsmiddelen open teelten: Het verminderen van de erf- en perceelmissies in de open teelten in Noord-Holland	Afgerond	300	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland
Watergebiedsplan Hoeker en Garsterpolder	Afgerond		Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Bodemcoaches Noord-Holland 2018	Afgerond		Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland
Proefpolder Kringlooplandbouw	Uitvoering	5	HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS van Rijnland
Samenwerken aan Bodem en Water	Uitvoering	1500	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland
Koolstof Kringlopen	Uitvoering	0	Waterschap Vallei en Veluwe; HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; Waterschap Rivierenland
Maatregelen tbv instellen flexibel peil Oostelijke Vechtplassen provincie Utrecht	Uitvoering	0	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Modernisering Poldergemeel Bovenkerkepolder	Uitvoering		Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
ANLB-blauwe diensten 2016-2022 (WS AGV)	Uitvoering	50	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Bodemtemperatuur afhankelijk bemesten grasland veenweiden	Afgerond	18	HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Plan van Aanpak Schoon erf Noord-Holland	Uitvoering	250	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland
Subsidieregeling Regionaal Partnerschap voor Water en Bodem 2018 - 2021	Uitvoering	200	HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Polderkennis op Peil Noord-Holland	Uitvoering	60	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Scheiden waterstromen Amstellandboezem	Uitvoering		Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Klimaatlim boeren in polder de Ronde Hoep (onderdeel Klimaatlim Boeren op Veen)	Uitvoering	6	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht
Pilot Noorderpark: Opstellen integrale bedrijfsplannen water & biodiversiteit	Voorbereiding	20	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht

Landelijke projecten waarin AGV betrokken is:

Projectnaam	Status voortgang	Aantal betrokken boeren	Project_waterschap
Veldleuwerik: diverse teelten akkerbouw	Afgerond	390	Waterschap Noorderzijlvest; Wetterskip Fryslân; Waterschap Hunze en Aa's; Waterschap Drents Overijsselse Delta; Waterschap Vechtstromen; Waterschap Vallei en Veluwe; Waterschap Rijn en IJssel; HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland; HHRS van Delfland; HHRS van Schieland en de Krimpenerwaard; Waterschap Rivierenland; Waterschap Hollandse Delta; Waterschap Scheldestromen; Waterschap Brabantse Delta; Waterschap De Dommel; Waterschap Aa en Maas; Waterschap Limburg; Waterschap Zuiderzeeland; Waterschap Blija Buitendijks
Koeien en Kansen	Uitvoering		Waterschap Noorderzijlvest; Wetterskip Fryslân; Waterschap Hunze en Aa's; Waterschap Drents Overijsselse Delta; Waterschap Vechtstromen; Waterschap Vallei en Veluwe; Waterschap Rijn en IJssel; HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland; HHRS van Delfland; HHRS van Schieland en de Krimpenerwaard; Waterschap Rivierenland; Waterschap Hollandse Delta; Waterschap Scheldestromen; Waterschap Brabantse Delta; Waterschap De Dommel; Waterschap Aa en Maas; Waterschap Limburg; Waterschap Zuiderzeeland; Waterschap Blija Buitendijks
Green Deal: Nederlandse fruitteelt werkt aan schoon water, geïntegreerd in Hoofddijnenakkoord gewasbescherming open teelten	Uitvoering	1500	Waterschap Noorderzijlvest; Wetterskip Fryslân; Waterschap Hunze en Aa's; Waterschap Drents Overijsselse Delta; Waterschap Vechtstromen; Waterschap Vallei en Veluwe; Waterschap Rijn en IJssel; HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland; HHRS van Delfland; HHRS van Schieland en de Krimpenerwaard; Waterschap Rivierenland; Waterschap Hollandse Delta; Waterschap Scheldestromen; Waterschap Brabantse Delta; Waterschap De Dommel; Waterschap Aa en Maas; Waterschap Limburg; Waterschap Zuiderzeeland; Waterschap Blija Buitendijks
Bestaande Blauwe Diensten pakketten	Uitvoering		Waterschap Noorderzijlvest; Wetterskip Fryslân; Waterschap Hunze en Aa's; Waterschap Drents Overijsselse Delta; Waterschap Vechtstromen; Waterschap Vallei en Veluwe; Waterschap Rijn en IJssel; HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland; HHRS van Delfland; HHRS van Schieland en de Krimpenerwaard; Waterschap Rivierenland; Waterschap Hollandse Delta; Waterschap Scheldestromen; Waterschap Brabantse Delta; Waterschap De Dommel; Waterschap Aa en Maas; Waterschap Limburg; Waterschap Zuiderzeeland; Waterschap Blija Buitendijks
Maatlat Schoon Erf	Uitvoering	100	Waterschap Noorderzijlvest; Wetterskip Fryslân; Waterschap Hunze en Aa's; Waterschap Drents Overijsselse Delta; Waterschap Vechtstromen; Waterschap Vallei en Veluwe; Waterschap Rijn en IJssel; HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland; HHRS van Delfland; HHRS van Schieland en de Krimpenerwaard; Waterschap Rivierenland; Waterschap Hollandse Delta; Waterschap Scheldestromen; Waterschap Brabantse Delta; Waterschap De Dommel; Waterschap Aa en Maas; Waterschap Limburg; Waterschap Zuiderzeeland; Waterschap Blija Buitendijks
Bijeenkomsten gewasbescherming en emissie (NFO) (23520, 23662, 24139, 25720)	Uitvoering	210	Waterschap Noorderzijlvest; Wetterskip Fryslân; Waterschap Hunze en Aa's; Waterschap Drents Overijsselse Delta; Waterschap Vechtstromen; Waterschap Vallei en Veluwe; Waterschap Rijn en IJssel; HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland; HHRS van Delfland; HHRS van Schieland en de Krimpenerwaard; Waterschap Rivierenland; Waterschap Hollandse Delta; Waterschap Scheldestromen; Waterschap Brabantse Delta; Waterschap De Dommel; Waterschap Aa en Maas; Waterschap Limburg; Waterschap Zuiderzeeland; Waterschap Blija Buitendijks
Schoner, Groener, Beter	Voorbereiding		Waterschap Noorderzijlvest; Wetterskip Fryslân; Waterschap Hunze en Aa's; Waterschap Drents Overijsselse Delta; Waterschap Vechtstromen; Waterschap Vallei en Veluwe; Waterschap Rijn en IJssel; HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland; HHRS van Delfland; HHRS van Schieland en de Krimpenerwaard; Waterschap Rivierenland; Waterschap Hollandse Delta; Waterschap Scheldestromen; Waterschap Brabantse Delta; Waterschap De Dommel; Waterschap Aa en Maas; Waterschap Limburg; Waterschap Zuiderzeeland; Waterschap Blija Buitendijks
Dialogo toekomstperspectief landbouw op dalend veen (onderdeel SABE regeling)	Voorbereiding	30	Waterschap Noorderzijlvest; Wetterskip Fryslân; Waterschap Hunze en Aa's; Waterschap Drents Overijsselse Delta; Waterschap Vallei en Veluwe; Waterschap Rijn en IJssel; HHRS De Stichtse Rijnlanden; Waterschap Amstel, Gooi en Vecht; HHRS Hollands Noorderkwartier; HHRS van Rijnland; HHRS van Delfland; HHRS van Schieland en de Krimpenerwaard; Waterschap Rivierenland; Waterschap Hollandse Delta

Bijlage 3. Overzicht landelijke programma's, Europese richtlijnen en DAW gerelateerde maatregelen (niet limitatief)

Deltaprogramma Zoetwater,

DAW gerelateerde maatregelen:

- Verbeteren bodemstructuur
- Efficiënter beregenen
- Water bergen en vasthouden
- Optimalisatie gewaskeuze

<https://www.deltacommissaris.nl/deltaprogramma/gebieden-en-generieke-themas/zoetwater/factsheets-deltaprogramma-zoetwater>
https://deltaprogramma2019.deltacommissaris.nl/4.html#h4_2

Beleidstafel Droogte:

DAW gerelateerde maatregelen:

- klimaatbestendig water- en landgebruik
- water langer vasthouden

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/12/18/eindrapportage-beleidstafel-droogte>

Toekomstvisie Gewasbescherming 2030 en Pakket van maatregelen emissiereductie gewasbescherming open teelten,

DAW gerelateerde maatregelen:

- Weerbare planten
- weerbare rassen
- weerbare teeltsystemen
- precisie-landbouw

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/04/16/toekomstvisie-gewasbescherming-2030-naar-weerbare-planten-en-teeltsystemen>

Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie,

Actieprogramma landbouw en natuur

<https://ruimtelijkeadaptatie.nl/@221020/droogte-zandgebieden/>

Klimaatakkoord, document C4 Landbouw en landgebruik:

DAW gerelateerde maatregelen:

landgebruik gericht op:

- veenweidegebieden;
- bomen, bos en natuur;
- landbouwbodems en vollegrondsteelt.

<https://www.klimaatakkoord.nl/landbouw-en-landgebruik>

Nationaal Programma Landbouwbodems,

DAW gerelateerde maatregelen:

- bemesting en koolstofvastlegging
- tegengaan of voorkomen van ondergrondverdichting
- het reduceren van afspoeling, verhogen van watervasthoudend vermogen

<https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2019/04/25/gezonde-bodem-basis-voor-kringlooplandbouw>

Aanpak Stikstof

DAW gerelateerde onderwerpen:

- verbeteren waterkwaliteit en -kwantiteit
- beweiden bemesten
- gebiedsgerichte aanpak
- omschakelfonds
- coaches

<https://www.aanpakstikstof.nl/>

IBP Vitaal Platteland

DAW gerelateerde onderwerpen:

- Veenweiden
- Landbouw
- Bodem
- Teelten
- Mest en emissies
- Robuust watersysteem
- Gebiedsaanpak

<https://www.werkplaatsvitaalplatteland.nl/home/over-ibp-vitaal-platteland/ibp-vitaal-platteland/>

Deltaplan Biodiversiteit

DAW gerelateerde onderwerpen:

- Vitale bodem
- waterkwaliteit

<https://www.samenvoorbiodiversiteit.nl/>